

KNJIŽNICA TOLMIN PO POTRESU

Marta Filli

»...L. 1511, 26. marca, ob 3 urah in 42 minutah popoldne strela se je zemlja po vsem Frijulskem, Goriškem in Kranjskem tako hudo, da se je mnogo hiš, cerkva in gradov posulo (tudi Kozlov rob je bil zelo poškodovan). Jednako se je čutilo tudi dve naslednji leti mnogo manjših in večih potresov...«

Tako je zapisal tolminski rojak zgodovinar Simon Rutar v svoji Zgodovini Tolminskega. Droben zapis v zaporedju zgodovinskih podatkov. Poročilo, ki ga prebereš in se ti ob njem komaj ustavi misel, saj si ne moreš predočiti vse strahote, predstavljati vse groze, ki se lahko skrivata za temi skopimi vrsticami. Potem pa nenadoma pride, nepričakovano udari, brez konca dolgo in vendar le nekaj sekund trajajoče. Pride kot temna groza in napove jo globoka tišina, takoj za njo pa vpitje vseh živih bitij, šumenje vej, pljuskanje voda čez bregove in grozljivo, nepozabno bučanje, prihajajoče od gora, iz zemlje, od vsepovsod.

6. maja 1976 ob 21. uri zvečer je Tolminsko, po skoraj 500 letih, ponovno prizadejal močan potres in v kratkih štirinajstih sekundah povzročil tako razdejanje in toliko gorja, da človeku ob pogledu nanj zastane dih. Na Tolminskem je 5268 poškodovanih objektov; od teh je 804 predvidenih za popolno rušenje. Ljudje, ki so ostali brez strehe, živijo v avtomobilskih prikolicah in pod šotori in iščejo poti, možnosti in moči, da pričnejo živeti znova. Starčki posedajo pred ruševinami nekdanjih domov, pogled jim zgubljeno blodijo; gledajo, vendar ne morejo dojeti strašne resnice.

Tolminska najbrž ne bo nikoli več taka, kot je bila. Neizprosna sila narave je dokončno izmaličila njeno prejšnjo podobo.

Kakšna bodo v prihodnje tolminska naselja? V kolikšni meri bo slovenski in jugoslovanski javnosti uspelo zabrisati sledove te katastrofe, ohraniti prvotni izgled tolminskih domačij in preprečiti, da bi med njimi rasle brezosebne betonske konstrukcije? In končno ter predvsem to, ali bo v tolminskem človeku prevladala ljubezen

do lastne zemlje, do domačije nad malodušnostjo ob misli na trpljenje, kateremu pojde naproti, ko bo moral začeti znova in to na zemlji, ki se vsak trenutek lahko ponovno strese? Bo tolminski človek ostal doma ali ne? Nihče ne more danes odgovoriti na ta vprašanja, naloga vseh nas pa je, da združimo vse sile in skušamo ohraniti ta čudoviti del slovenske zemlje, tako bridko preizkušen od narave in zgodovine.

Poleg domačij so prizadeti tudi mnogi javni objekti in skoraj vsi kulturni spomeniki Tolminske. Naloga družbe je, da poskrbi za obnovo vsega, kar se obnoviti da, in da skuša spraviti tudi kulturno dejavnost v normalni tek. Bolj kot kdajkoli prej moramo v teh hudih dneh nuditi tolminskemu človeku tudi kulturne dobrine, saj brez njih je življenje okrnjeno, brez pravega smisla in brez lepote.

V Tolminu in na Tolminskem je bila knjižnica doslej živa posredovalka kulture. Ni se ukvarjala le s širjenjem knjige, pač pa tudi s prirejanjem likovnih razstav in zadnja leta še s približevanjem glasbene umetnosti občanom, zlasti mladini. Potres 6. maja letos je knjižnico močno poškodoval. Strokovnjaki, ki so pregledali prostore, so ugotovili poškodbe v konstrukcijskih elementih — zidovih, prekladah in v lesenih stropnih konstrukcijah. V pritličju je nastala večja poškodba na betonskem nosilec, ki omogoča podaljšanje glavnega prostora, izposojevalnice. Razpoke so na stenah stopnišča, ki vodi v prvo nadstropje; tam pa so poškodbe tolikšne, da je komisija štaba civilne zaščite priporočila, naj ga ne uporabljajo več za javnost. Strokovnjaki so tudi ugotovili, da stavba ne bo mogla več služiti kot javni prostor, še posebno ne za potrebe knjižnice. Objekt je bil že sam po sebi dotrajan in že pred potresom ni bil primeren za rabo, saj je ena najstarejših hiš v Tolminu. Sanacija celotne stavbe je sploh zelo problematična, ker je druga polovica, ki ni last knjižnice, predvidena za rušenje. Zato je veliko vprašanje, če bo vredno in primerno adaptirati samo en del hiše.

Zaradi poškodb, ki sem jih opisala, so nekatere dejavnosti tolminske knjižnice okrnjene. Vsi prostori v prvem nadstropju so do nadaljnjega neuporabni, v njih pa sta bila poleg skladišč še večja klubska soba in glasbeni oddelek. Ta dva je uporabljala tudi osnovna šola za glasbene krožke.

V takih razmerah knjižnica ne bo mogla uspešno delati, zato bo verjetno treba misliti na gradnjo nove stavbe.

Ne smemo namreč dopustiti, da bi bila dejavnost knjižnice zaradi te elementarne nesreče odslej utesnjena. Tolminska je bila dolgo vrsto let ločena od matične domovine in tudi zdaj leži tik ob državni meji. Ker je bila petindvajset let ločena od domovine, so v njenih kulturnih dejavnostih zazijale vrzeli, ki jih ni bilo mogoče ta-

koj nadomestiti. Da je tolminska knjižnica dosegla današnjo razvojno stopnjo, je bilo potrebno mnogo let dela in prizadevanj. Njeno poslanstvo pa še ni povsem izpolnjeno. Še mnogo je nalog, ki jih bo zmogla le, če bodo njene domače razmere urejene.

In zdaj je, bolj kot prej, potrebno, da ostane žarišče kulture, ki bo moglo nuditi prizadetemu tolminskemu človeku tiste duhovne dobrine, ki so, poleg materialnih, pogoj za normalno življenje.